

Uzasadnienie

Celem projektu ustawy jest dostosowanie obowiązujących regulacji ustawowych do utworzenia i funkcjonowania sądów pokoju.

Zmiany Kodeksu postępowania cywilnego

Wprowadzenie do ustroju sądownictwa Rzeczypospolitej Polskiej sądów pokoju, których zadaniem jest jednocześnie odciążenie pozostałych sądów powszechnych oraz objęcie swoją właściwością m.in. części spraw dotychczas rozpoznawanych przez sądy rejonowe, spowodowało konieczność uwzględnienia tej zmiany w przepisach ogólnych o właściwości sądów w postępowaniu cywilnym. O ile nie zachodziła konieczność nowelizacji art. 2 § 1 k.p.c., o tyle konieczne było rozszerzenie wyjątku od ogólnej właściwości sądów rejonowych. Obecnie bowiem, zgodnie z art. 16 § 1 k.p.c., sądy rejonowe rozpoznają wszystkie sprawy z wyjątkiem spraw, dla których zastrzeżona jest właściwość sądów okręgowych. W związku z tym, że część spraw cywilnych będą rozpoznawać również sądy pokoju, należy to wyraźnie zaznaczyć w dyspozycji ww. przepisu. Sądy rejonowe będą zatem rozpoznawać wszystkie sprawy z wyjątkiem spraw, dla których zastrzeżona jest właściwość sądów okręgowych albo sądów pokoju.

Sprawy przekazane sądom pokoju nie powinny cechować się zbytnim stopniem skomplikowania. Do rozpoznawania takich spraw predystynowane są pozostałe sądy powszechne. Jednocześnie winny być to sprawy, w których decydującą rolę gra czynnik ludzki, w których sędzia pokoju mocą swojego autorytetu i posiadanego doświadczenia życiowego będzie w stanie nakłonić strony, w pierwszej kolejności, do zawarcia satysfakcjonującej obie strony sporu ugody. Naturalnym zatem jest, aby postępowanie pojednawcze (art. 184-186 k.p.c.) było prowadzone przez sędziów pokoju.

Kolejną kategorią spraw, które należało powierzyć sądom pokoju, są sprawy o alimenty. Nie są to sprawy w żadnym razie skomplikowane, tak pod względem prawnym, jak i faktycznym. Niezbędne jest natomiast, aby sprawy te były rozpoznawane szybko i sprawnie. Bardziej niż sama wiedza prawnicza w sprawach tych pożądana jest dysponowanie przez orzecznika niezbędnym doświadczeniem życiowym i umiejętnością rachowania, które pozwolą ocenić zasadność żądania oraz jego wysokość.

Podobnie sprawy o naruszenie posiadania, które siłą rzeczy mają zazwyczaj charakter sporów sąsiedzkich i w których reakcja sądu winna nastąpić niezwłocznie, powinny zostać przekazane do rozpoznania sądom pokoju. Już obecnie bowiem postępowanie w tego rodzaju sprawach jest maksymalnie uproszczone. Zgodnie z art. 478 k.p.c. w sprawach o naruszenie

posiadania sąd bada jedynie ostatni stan posiadania i fakt jego naruszenia, nie rozpoznając samego prawa ani dobrej wiary pozwanego. Ponadto powództwo wzajemne jest niedopuszczalne (art. 479 k.p.c.).

Charakter spraw uproszczonych również nakazuje przyjąć, że są to sprawy, w których siła argumentacji i chęć koncyliacyjnego zakończenia sporu, a nie siła prawa, powinny mieć zasadnicze znaczenie. W postępowaniu tym bowiem się sprawy o świadczenie, jeżeli wartość przedmiotu sporu nie przekracza dwudziestu tysięcy złotych, a w sprawach o roszczenia z rękojmi lub gwarancji - jeżeli wartość przedmiotu umowy nie przekracza tej kwoty (art. 505¹ § 1 k.p.c.). Jednocześnie nie podlegają rozpoznaniu w tym postępowaniu sprawy:

- 1) należące do właściwości sądów okręgowych;
- 2) małżeńskie i z zakresu stosunków między rodzicami a dziećmi;
- 3) z zakresu prawa pracy rozpoznawane z udziałem ławników;
- 4) z zakres ubezpieczeń społecznych, z wyjątkiem spraw wymienionych w art. 477⁸ § 2 i spraw o rentę.

Postępowanie uproszczone charakteryzuje się wieloma rozwiązaniami usprawniającymi postępowanie oraz ułatwiającymi orzekanie zgodnie z zasadami słuszności i sprawiedliwości społecznej, mianowicie:

- nie prowadzi się posiedzenia przygotowawczego (art. 505² k.p.c.),
- jednym pozwem można dochodzić co do zasady tylko jednego roszczenia (art. 505³ § 1 k.p.c.),
- zmiana powództwa jest niedopuszczalna; przepisów art. 75-85 oraz art. 194-196 i art. 198 nie stosuje się (art. 505⁴ § 1 k.p.c.),
- powództwo wzajemne oraz zarzut potrącenia są dopuszczalne, jeżeli roszczenia nadają się do rozpoznania w postępowaniu uproszczonym (art. 505⁴ § 2 k.p.c.),
- jeżeli sąd uzna, że ścisłe udowodnienie wysokości żądania jest niemożliwe lub nader utrudnione, może w wyroku zasądzić odpowiednią sumę według swej oceny, opartej na rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy (art. 505⁶ § 3 k.p.c.),
- ilekroć ustalenie zasadności lub wysokości świadczenia powinno nastąpić przy zastosowaniu wiadomości specjalnych, od uznania sądu zależy powzięcie samodzielnej oceny opartej na rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy albo zasięgnięcie opinii biegłego (art. 505⁷ § 1 k.p.c.),
- w sprawach, w których wartość przedmiotu sporu nie przekracza tysiąca złotych, uzasadnienie wyroku ogranicza się do wyjaśnienia podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa. Od uznania sądu opartego na rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy zależy rozszerzenie tego uzasadnienia o pozostałą treść określoną w art. 327¹ § 1 (art. 505⁸ § 4 k.p.c.),

- w sprawach z zakresu prawa pracy przepisów art. 466, art. 477 i art. 477¹ nie stosuje się (art. 505¹⁴ § 1 k.p.c.).

Wszystkie powyższe sprawy łączy ponadto cecha wyłączenia spod kognicji Sądu Najwyższego w ramach skargi kasacyjnej.

Jeżeli przy rozpoznawaniu sprawy w sądzie pokoju powstanie zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości, sąd ten może przekazać sprawę do rozpoznania sądowi rejonowemu (zmiana w art. 18 k.p.c.). Obecnie to sąd rejonowy może przekazać sprawę do rozpoznania sądowi okręgowemu (art. 18 § 1 k.p.c.).

Rozwijając materię ogólną w zakresie właściwości, projektowane rozwiązania zakładają, że o zawezwanie do próby ugodowej - bez względu na właściwość rzeczową – będzie można zwrócić się do sądu pokoju, w którego okręgu przeciwnik ma miejsce zamieszkania albo siedzibę, a dopiero w braku podstaw do ustalenia tej właściwości - do sądu pokoju właściwego dla miejsca zamieszkania albo siedziby wzywającego (zmiana w art. 185 § 1 k.p.c.). Jak już zostało to uwypuklone wcześniej, sądy pokoju są tymi sądami, które są naturalnie predystynowane do prowadzenia takich postępowań. Jednocześnie skoro dotychczas sądem właściwym, co do zasady, jest sąd rejonowy ogólnej właściwości przeciwnika, godzi się pozostawić tę właściwość w zakresie sądu pokoju. Będzie to zatem sąd pokoju właściwy dla miejsca zamieszkania lub siedziby przeciwnika. Dopiero gdy brak będzie podstaw do ustalenia właściwości w ten sposób, sprawa będzie należała do właściwości sądu pokoju, właściwego dla miejsca zamieszkania albo siedziby wzywającego.

Zgodnie z aktualnym brzmieniem art. 205 k.p.c., sąd rejonowy może na wniosek pozwanego, złożony aż do zamknięcia rozprawy, przekazać sprawę sądowi okręgowemu, jeżeli pozwany wytoczył przeciwko powodowi przed tym sądem powództwo wpływające na roszczenie powoda bądź dlatego, że ma z nim związek, bądź dlatego, że roszczenia stron nadają się do potrącenia. Projektowane rozwiązanie umożliwia sądowi pokoju przekazanie sprawy w związku z zajściem powyższych okoliczności, zarówno sądowi okręgowemu, jak i rejonowemu.

Mając na uwadze, że jednym z głównych celów powierzenia pewnego rodzaju spraw sądom pokoju, jest przyspieszenie tychże postępowań, zasadnym jest wprowadzenie terminu instrukcyjnego na wyznaczenie posiedzenia, na którym powinno dojść do rozstrzygnięcia sprawy. Stąd zmiana w art. 206 k.p.c. dodająca § 3, zgodnie z którym przewodniczący w sądzie pokoju wyznacza pierwsze posiedzenie niezwłocznie, nie później jednak niż w terminie miesiąca od wniesienia pozwu. Te same względy w połączeniu z mało skomplikowanym charakterem rozpoznawanych spraw, przemawiają za brakiem możliwości odroczenia

ogłoszenia wyroku przez sądu pokoju. Znaczy to, że sąd ten będzie musiał ogłosić wyrok na posiedzeniu, na którym doszło do zamknięcia rozprawy (zmiana w art. 326 k.p.c.).

Projektowane zmiany w art. 367 k.p.c. są spowodowane koniecznością umiejscowienia sądu pokoju w strukturze środków odwoławczych. Środki odwoławcze od orzeczeń sądu pokoju będzie rozpoznawał sąd rejonowy w takim składzie, w jakim rozpoznawałby apelację sąd okręgowy od orzeczenia sądu rejonowego. W innym przypadku doszłoby do niespójności legislacyjnej. Nie można bowiem doprowadzić do sytuacji, gdy w takiej samej sprawie apelację od wyroku sądu rejonowego rozpoznawałby sąd okręgowy w składzie trzech sędziów, a od wyroku sądu pokoju apelację rozpoznawałby sąd rejonowy w składzie jednego sędziego. Wprowadzenie nowego rodzaju sądu powszechnego rozpoznającego sprawy w pierwszej instancji, spowodowało konieczność dodania nowej podstawy nieważności postępowania poprzez wskazanie, że zachodzi ona również w przypadku, gdy sąd pokoju orzekł w sprawie, w której zarówno sąd rejonowy, jak i sąd okręgowy są właściwe. Sąd pokoju nie powinien bowiem orzekać nie tylko w sprawach, które należą do właściwości sądu okręgowego bez względu na wartość przedmiotu sporu, ale we wszystkich sprawach przekazanych temu sądowi, jak również sądowi rejonowemu, np. w sprawach o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym lub o ustanowienie rozdzielności majątkowej między małżonkami (proj. art. 379 pkt 7 k.p.c.).

Projektowana zmiana w art. 394^{1a} § 3 wyłącza spod tzw. „zażaleń poziomych” zażalenia na postanowienia sądów pokoju. Nie jest bowiem pożądane, aby jakiegokolwiek środki odwoławcze od orzeczeń sądów pokoju podlegały rozpoznaniu przez ten sam sąd. Powinny być rozpoznawane zawsze przez inny sąd powszechny.

Od wyroków sądów pokoju, które się uprawomocniły, nie przewiduje się możliwości wniesienia skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Dopiero orzeczenie sądu drugiej instancji (sądu rejonowego) będzie mogło zostać skontrolowane w tym trybie. Oczywiście od orzeczenia sądu pokoju podmiot uprawniony będzie mógł wnieść skargę nadzwyczajną na ogólnych zasadach.

Jak wskazano we wcześniejszych motywach, sądy pokoju powinny przede wszystkim rozpoznawać sprawy w postępowaniu uproszczonym, nie tylko ze względu na wagę rozpoznawanych w tym postępowaniu spraw, ale również znaczne odformalizowanie samego postępowania sądowego. W takim przypadku spory sąsiedzkie, tj. gdy powód i pozwany mają miejsce zamieszkania lub siedzibę w okręgu tego samego sądu pokoju, wyłącznie właściwym do rozpoznania sprawy jest ten sąd. Wyjątek powinny stanowić sprawy gospodarcze oraz z zakresu ubezpieczeń społecznych, które powinny pozostać w kognicji wyspecjalizowanych

wydziałów sądów powszechnych – sądów gospodarczych i ubezpieczeń społecznych. W tym drugim przypadku ponadto nie mamy do czynienia ze sprawą cywilną sensu stricto, a sprawą z zakresu administracji publicznej przekazaną do rozpoznania sądom powszechnym w postępowaniu cywilnym, co tym bardziej przemawia za pozostawieniem ich poza właściwością sądu pokoju (proj. art. 505^{1a} § 1 k.p.c.).

Ponadto jeżeli powód i pozwany w sprawach o alimenty pomiędzy małżonkami albo pomiędzy nimi a ich wspólnymi małoletnimi dziećmi, mają miejsce zamieszkania w okręgu tego samego sądu pokoju, wyłącznie właściwym do rozpoznania sprawy powinien być ten sąd. Specyfika tych spraw, które są sprawami nieskomplikowanymi pod względem prawnym i faktycznym, a bazującymi w znacznej mierze na wiedzy powszechnej i doświadczeniu życiowym orzekającego, predestynuje je do powierzenia ich sądom pokoju, w których sędziowie będą mieli większe możliwości kompromisowego zakończenia sporu w tych sprawach. W takim przypadku postępowanie winno toczyć według przepisów o postępowaniu uproszczonym (proj. art. 505^{1a} § 2 k.p.c.).

Co do zasady sprawy w postępowaniu uproszczonym winny toczyć się bez udziału biegłego sądowego. Jeżeli jednak w sprawie rozpoznawanej przez sąd pokoju zajdzie niezbędna konieczność zasięgnięcia opinii biegłego, sąd ten będzie zobowiązany przekazać sprawę do rozpoznania sądowi rejonowemu, w którego okręgu ma siedzibę (proj. art. 505⁷ § 4 k.p.c.).

Obecnie w sprawach, w których wartość przedmiotu sporu nie przekracza tysiąca złotych, uzasadnienie wyroku ogranicza się do wyjaśnienia podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa. Zasadę tę należy rozciągnąć w całości na każdy wyrok sądu pokoju (zmieniany art. 505⁸ § 4 zdanie pierwsze k.p.c.).

Zmiana w art. 505¹⁰ k.p.c. ma na celu usunięcie nieścisłości powstałej na skutek nowelizacji k.p.c. z 2019 r. Mianowicie polega ona na jednoznacznym wskazaniu, że sąd odwoławczy rozpoznaje wszystkie środki zaskarżenia, a nie tylko apelacje, w składzie jednego sędziego. Dotyczy to również sądu rejonowego rozpoznającego apelację lub zażalenie na orzeczenie sądu pokoju.

W przypadku uchylecia wyroku sądu pokoju do ponownego rozpoznania, sąd odwoławczy nie powinien mieć możliwości przekazywania sprawy do rozpoznania sądowi pokoju z wyłączeniem przepisów o postępowaniu uproszczonym. W takim przypadku powinien ją przekazać właściwemu sądowi rejonowemu (proj. art. 505¹² § 2¹ k.p.c.).

W pozostałym zakresie sądy pokoju będą obowiązane stosować przepisy k.p.c. o procesie, w tym o postępowaniu dowodowym, o orzeczeniach, w tym nakazach zapłaty,

o wznowieniu postępowania, odtworzeniu akt, o postępowaniu zabezpieczającym czy o nadaniu klauzuli wykonalności.

Odpowiednio doprecyzowano również przepisy procedury cywilnej dotyczące postępowania egzekucyjnego (zmiany w art. 758 oraz art. 591 i art. 767⁴).

Zmiany prawa karnego i procedury karnej

Przechodząc w tym miejscu do uzasadnienia zmian, projektowanych w ramach nowelizacji Kodeksu karnego, Kodeksu wykroczeń oraz Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, należy w pierwszej kolejności zwrócić uwagę, że część przepisów nowelizujących ma charakter czysto techniczny. Mają one na celu dostosowanie terminologii ustawowej do nowoprojektowanej regulacji, a tym samym zagwarantowanie stanu koherencji normatywnej, zarówno w ramach danego aktu prawnego, jak i całego systemu prawnego. I tak, wprowadzono zmianę w art. 115 k.k., poprzez dodanie art. 115a w brzmieniu „Ilekroć w kodeksie mowa o „sądzie”, należy przez to rozumieć także sąd pokoju”. Koherentnie do powyższego, wprowadzono zmianę w art. 47 Kodeksu wykroczeń, poprzez dodanie art. 47a w brzmieniu „Ilekroć w kodeksie mowa o »sądzie« albo »organie orzekającym«, należy przez to rozumieć także sąd pokoju”.

W Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia dodano natomiast art. 9b w brzmieniu „Ilekroć w niniejszym kodeksie mowa o „sądzie” albo „organie orzekającym”, należy przez to rozumieć także sąd pokoju”. Przepisy te mają charakter dostosowujący brzmienie nowelizowanych aktów prawnych do projektowanej zmiany, związanej z wprowadzeniem sądów pokoju. Do takich przepisów dostosowujących zaliczyć należy również art. 10 pkt 25 projektu, zgodnie z którym w art. 104 § 1 k.p.w., po punkcie 3a dodaje się punkt 3b w brzmieniu „Sąd pokoju orzekł w sprawie należącej do właściwości innego sądu powszechnego”; jak również art. 10 pkt 28 projektu, wedle którego w art. 113 k.p.w., po § 3 dodaje się § 3a w brzmieniu „W kwestii wznowienia postępowania zakończonego orzeczeniem sądu pokoju orzeka na posiedzeniu jednoosobowo sąd rejonowy”.

Pierwszy ze wskazanych przepisów statuuje nową bezwzględną przyczynę odwoławczą, związaną z orzekaniem przez sąd pokoju poza zakresem własnej kognicji; drugi wprowadza regulację odnoszącą się do procedury wznowieniowej, w sytuacji, gdy sprawa podlegająca wznowieniu zakończyła się wyrokiem sądu pokoju. Mając na względzie, że o wznowieniu postępowania decyduje co do zasady sąd wyższej instancji nad tym, którego orzeczenie zakończyło uprzednio prowadzone postępowanie, w przypadku wprowadzenia sądów pokoju jako najniższej instancji sądownictwa powszechnego (co notabene zgodne jest z modelem sądownictwa sędziów pokoju występującym w zagranicznych porządkach

prawnych), o wznowieniu postępowania zakończonego orzeczeniem tego sądu winien decydować właściwy sąd rejonowy.

Mając na względzie fakt przyjęcia założenia modelowego, zgodnie z którym w sądach pokoju nie mają orzekać sędziowie zawodowi, jak również, że kognicji sądów pokoju mają zostać powierzone sprawy karne jedynie o niewielkim ciężarze gatunkowym, za konieczne należało uznać wprowadzenie stosownych ograniczeń w katalogu kar, które mogą być przez sędziów pokoju wymierzane. Służy temu stosowna nowelizacja przepisów Kodeksu postępowania karnego. Zmiany te *in genere* nie zmieniają obecnie obowiązującego katalogu kar, środków karnych, środków kompensacyjnych, czy też środków zabezpieczających, jednak wprowadzają istotne ograniczenia w zakresie wymiaru tych kar i środków, w sytuacji gdy będą one orzekane przez sędziów pokoju.

Zgodnie z proponowanym brzmieniem art. 517t § 1 Kodeksu postępowania karnego, sąd pokoju: grzywnę wymierza w stawkach dziennych – liczba stawek dziennych nie może przekroczyć liczby 50 stawek dziennych, a wysokość stawki dziennej nie może przekroczyć 200 złotych; wymierza karę ograniczenia wolności, o której mowa w art. 34 § 1 Kodeksu karnego – kara ograniczenia wolności trwa najdłużej 6 miesięcy; wymierza karę pozbawienia wolności – kara pozbawienia wolności trwa najdłużej 3 miesiące; orzeka środki karne, o których mowa w art. 39 pkt 1-3 Kodeksu karnego, najdłużej na okres 3 lat; orzeka świadczenia pieniężne, o których mowa w art. 43a Kodeksu karnego, w wysokości do 10 000 złotych; orzeka odszkodowania, zadośćuczynienia lub nawiązki na podstawie art. 46 Kodeksu karnego, w wysokości do 10 000 złotych; orzeka nawiązki na podstawie art. 47 § 1, 2, 2a i 3 Kodeksu karnego, w wysokości do 10 000 złotych; wymierza karę łączną w granicach powyżej najwyższej z kar wymierzonych za poszczególne przestępstwa do ich sumy, nie przekraczając jednak 50 stawek dziennych grzywny, 6 miesięcy ograniczenia wolności albo 3 miesięcy pozbawienia wolności. Jeżeli najwyższą z kar wymierzonych za poszczególne przestępstwa jest kara 50 stawek dziennych grzywny, 6 miesięcy ograniczenia wolności albo 3 miesięcy pozbawienia wolności, dolną granicę kary łącznej przyjmuje się w tej wysokości. Karę pozbawienia wolności wymierza się w miesiącach oraz nie orzeka środków zabezpieczających.

W konsekwencji powyższej zmiany, maksymalną kwotą grzywny, która będzie mogła być orzeczona przez sąd pokoju będzie kwota 10 000 zł, co koresponduje ze stosownym ograniczeniem wymiaru środków kompensacyjnych, orzekanych przez sądy pokoju (zob. uwagi poniżej). Pułap 10 000 zł wydaje się być rozsądną granicą sankcji, uzasadnioną zarówno specyfiką postępowania przed sądem pokoju, jak również charakterem rozpoznawanych spraw. Jest to bowiem z jednej strony kwota „odczuwalna” dla sprawcy czynu

zabronionego, a z drugiej nie przekraczająca akceptowalnego stopnia dolegliwości. Niezależnie od kary grzywny, odpowiednim ograniczeniom podlegać musi również wymiary kar ograniczenia i pozbawienia wolności, orzekanych przez sąd pokoju. I tak, wprowadzono zastrzeżenie, w myśl którego kara ograniczenia wolności wymierzana przez sąd pokoju trwa najdłużej 6 miesięcy. W zakresie kary pozbawienia wolności przyjęto natomiast limit 3 miesięcy. W ocenie projektodawcy, sąd pokoju powinien mieć możliwość orzekania kary krótkotrwałego pozbawienia wolności. Po pierwsze, kara taka nie wydaje się być na tyle dolegliwa, aby należało ją zastrzec dla wyłącznej kompetencji zawodowych sędziów sądów powszechnych; po drugie kara taka ma oddziaływać wychowawczo, a nie retributywnie; po trzecie wreszcie wprowadzenie takiego rozwiązania zapewni spójność systemową – w szczególności sąd pokoju będzie mógł poruszać się w pełnym zakresie po katalogu kar przewidzianych w chwili obecnej na gruncie Kodeksu wykroczeń.

Stosowne zmiany, o charakterze limitującym, objęły również przepisy dotyczące środków karnych i środków kompensacyjnych, w sytuacji, gdy będą one orzekane przez sądy pokoju. W zakresie terminowych środków karnych ograniczono maksymalny czas ich trwania do 3 lat; maksymalną wysokość środków kompensacyjnych oraz świadczenia pieniężnego obniżono natomiast do 10 000 zł. Koherentnie do powyższych zmian, ograniczających wymiar kar stosowanych przez sędziów pokoju, dostosować należało regulację dotyczącą wymiaru kary łącznej.

W zakresie środków zabezpieczających, w projekcie przyjęto rozwiązanie, zgodnie z którym środki te w ogóle nie powinny być stosowane przez sądy pokoju, zaś w przypadku, gdyby w toku postępowania przed sądem pokoju ujawniły się okoliczności wskazujące na konieczność zastosowania takich środków, sprawa winna podlegać obligatoryjnie przekazaniu do właściwego miejscowo i rzeczowo sądu rejonowego albo okręgowego.

Uzasadniając powyższe rozwiązanie należy podkreślić, że stosowanie środków zabezpieczających stanowi istotną ingerencję w prawa i wolności jednostki. Ponadto, na gruncie obecnie obowiązującego stanu prawnego, czas stosowania tych środków nie jest określany z góry (vide: art. 93d § 1 k.k.), zaś decyzja w przedmiocie zastosowania środków zabezpieczających, co do zasady, poprzedzona jest dowodem z opinii biegłych (która to okoliczność stanowić ma negatywną przesłankę, wyłączającą możliwość prowadzenia postępowania przed sądem pokoju).

Przyjęty katalog kar, środków karnych i środków kompensacyjnych, które mogą być orzekane przez sąd pokoju, pozwolił na zaniechanie dokonania zmian w przedmiotowym zakresie na gruncie Kodeksu wykroczeń. Obowiązująca aktualnie regulacja, dotycząca

środków reakcji penalnej na popełnione wykroczenie, mieści się bowiem w granicach sankcyjnych wprowadzanych do Kodeksu karnego. Warto w tym zakresie nadmienić, że Kodeks wykroczeń przewiduje stosowanie stosunkowo łagodnej, dostosowanej do niewielkiego ciężaru gatunkowego wykroczeń reakcji prawnokarnej, której nie ma potrzeby zawężać, w sytuacji orzekania o odpowiedzialności za wykroczenie przez sąd pokoju.

Zmiany Kodeksu postępowania karnego

Wprowadzenie instytucji sądów pokoju do systemu sądownictwa powszechnego, powoduje konieczność wdrożenia przepisów karnoprosesowych, mających na celu uregulowanie postępowania w tym zakresie.

Przechodząc w tym miejscu do uzasadnienia zmian, projektowanych w ramach nowelizacji Kodeksu postępowania karnego, należy w pierwszej kolejności zwrócić uwagę, że część przepisów nowelizujących ma charakter czysto techniczny. Mają one na celu dostosowanie terminologii ustawowej do nowoprojektowanej regulacji, a tym samym zagwarantowanie stanu koherencji normatywnej, zarówno w ramach danego aktu prawnego, jak i całego systemu prawnego. I tak, § 2 art. 24 stanowi, iż: „Sąd rejonowy rozpoznaje ponadto środki odwoławcze od orzeczeń i zarządzeń wydanych przez sąd pokoju oraz inne środki odwoławcze, w wypadkach wskazanych w ustawie.” Konieczność wprowadzenia nowego szczebla sądownictwa powszechnego, wymaga bowiem dostosowania istniejących przepisów, umożliwiających rozpoznanie środków odwoławczych przez sąd rejonowy jako sąd wyższego rzędu.

Mając na względzie fakt przyjęcia założenia, zgodnie z którym sądy pokoju będą rozpoznawały sprawy karne o niższym ciężarze gatunkowym oraz projektowaną zmianę przepisów w zakresie wymiaru kar możliwych do orzeczenia przez sąd pokoju, niezbędne staje się uregulowanie w Kodeksie postępowania karnego katalogu przestępstw, w sprawach o które sądem właściwym do ich rozpoznania będzie sędzia pokoju. Mając na względzie powyższe założenia, w kolejnej części nowelizacji, po art. 24 dodano art. 24a w brzmieniu: „§ 1. Sędzia pokoju orzeka w pierwszej instancji w sprawach o następujące przestępstwa: 1) o występki określone w Kodeksie karnym w: art. 178a, art. 178b, art. 180a, art. 193, art. 208, art. 209, art. 257, art. 260, art. 261, art. 270 § 2a, art. 274, art. 275 § 1, art. 276 i art. 277; 2) o występki określone w Kodeksie karnym w: art. 278, art. 279 § 1 w zw. z art. 283, art. 284, art. 285, art. 286 § 3, art. 288 § 1 i 2, art. 289 § 1, art. 290, art. 291— jeżeli wartość mienia będącego przedmiotem przestępstwa albo wyrządzonej przestępstwem szkody nie przekracza 10 000 zł.”

Biorąc pod uwagę, że postępowanie przed sądem pokoju powinno być maksymalnie uproszczone, konieczne jest zawarcie w projektowanym artykule 24a szeregu negatywnych

przesłanek do rozpoznania sprawy przez sąd pokoju. I tak, w sytuacji ustalenia przed sądem pokoju, że wartość mienia będącego przedmiotem przestępstwa albo wyrządzonej przestępstwem szkody przekracza 10 000 zł, lecz nie przekracza 15 000 zł, właściwy do rozpoznania sprawy będzie sąd pokoju. Jeśli natomiast wartość mienia będącego przedmiotem przestępstwa albo wyrządzonej przestępstwem szkody przekracza 15 000 zł, sąd pokoju przekaze sprawę właściwemu do jej rozpoznania sądowi powszechnemu (przy czym sąd powszechny odmówi przyjęcia sprawy do rozpoznania, jeżeli z ustalonych w postępowaniu przed sądem pokoju okoliczności wynika, że wartość mienia lub szkody nie przekracza 15 000 zł -art. 24a § 2, 3 i § 4).

Przepis § 5 projektowanego art. 24a szczegółowo precyzuje katalog spraw i sytuacji, w których sędzia pokoju nie będzie sądem właściwym. Wprowadzenie zamkniętego katalogu przesłanek negatywnych jest zgodne z założeniem projektu, tj. usprawnieniem i maksymalnym uproszczeniem spraw prowadzonych przez sędziów pokoju. Nadrzędnym bowiem celem wprowadzenia powołanej regulacji normatywnej jest przyspieszenie obecnie przedłużających się nadmiernie postępowań, bez zagrożenia dla prawidłowości wydawanych przez sędziów pokoju rozstrzygnięć, co umożliwić ma bezpośrednio powierzenie kognicji sędziów pokoju spraw o niewielkim poziomie skomplikowania.

Dalsza część projektowanej regulacji przewiduje tryb postępowania w zakresie zaistnienia przeszkody opisanej w § 5 (vide: § 7 i § 8 art. 24a). Przepisy te traktują o obligatoryjnym przekazaniu sprawy sądowi okręgowemu i rejonowemu, w sytuacji ujawnienia się opisanych tam przesłanek. Z kolei § 9 art. 24a daje podstawę do fakultatywnego przekazania sprawy sądowi rejonowemu ze względu na szczególną wagę lub złożoność sprawy.

Kolejna projektowana regulacja z art. 24b normuje tryb postępowania sądu, w przedmiocie zwrotu sprawy, bądź przekazania właściwemu sądowi do rozpoznania, w sytuacji ujawnienia się przeszkód tam opisanych, statuując jednocześnie uprawnienie do odmowy przyjęcia do rozpoznania sprawy przez sąd rejonowy, w sytuacji uznania, że przekazanie było niezasadne (art. 24b § 1).

Znaczne odformalizowanie i niski stopień skomplikowania spraw rozpoznawanych przez sądy pokoju, jak również zapewnienie jak najwyższej sprawności postępowania, implikuje konieczność wprowadzenia ograniczenia w zakresie ilości obrońców oskarżonego do jednego. Jednocześnie, mając na uwadze powołane przesłanki i charakter spraw, wnioskowana regulacja normatywna w pełni zagwarantuje oskarżonemu prawo do obrony w sensie formalnym (art. 77 § 2). Analogiczne uzasadnienie odnieść należy do proponowanego zakresu środków przymusu, możliwych do zastosowania przez sąd pokoju. Na mocy art. 250 § 1

wyłaczona zostaje możliwość zastosowania tymczasowego aresztowania w postępowaniu przed sądem pokoju.

Art. 266 § 3 ogranicza natomiast maksymalną wysokość możliwego do zastosowania poręczenia majątkowego do kwoty nieprzekraczającej 10 000 złotych. Z uwagi na charakter spraw rozpoznawanych przez sąd pokoju, brak jest konieczności stosowania zabezpieczenia majątkowego (art. 291 § 5).

Wprowadzenie instytucji sądów pokoju, wymaga dodania nowego trybu postępowania w ramach części szczególnej, tj. Rozdziału 54b, do którego wprowadzone zostają regulacje art. 517k do 517u. Podobnie jak w postępowaniu przyspieszonym, postępowanie przygotowawcze ogranicza się do przesłuchania osoby podejrzanej w charakterze podejrzanego oraz zabezpieczenia dowodów w niezbędnym zakresie, z tą jednak różnicą, iż skargą zasadniczą jest wniosek o ukaranie sporządzony przez Policję, który nie wymaga zatwierdzenia przez prokuratora. W związku z wyłączeniem udziału prokuratora od udziału w dochodzeniu w omawianym trybie (projektowany art. 517o), brak jest w projektowanej regulacji możliwości zastosowania konsensualnego sposobu zakończenia postępowania, tj. art. 335. Możliwość zakończenia postępowania w trybie ugody przewiduje jednak art. 517p, w którym wprowadzono instytucję wyroku ugodowego. Sędzia pokoju, będzie miał na mocy przywołanych regulacji obowiązek dążenia do ugodowego zakończenia postępowania, w tym przede wszystkim poprzez skompensowanie szkody wyrządzonej pokrzywdzonemu. Projektowany art. 517p stanowi w § 1, iż: „Sędzia pokoju powinien dążyć do tego, aby przed rozstrzygnięciem sprawy sprawca naprawił szkodę wyrządzoną przestępstwem lub zadośćuczynił krzywdzie wyrządzonej pokrzywdzonemu.”, natomiast kolejne jednostki redakcyjne uszczegółwiają kompetencje sędziego pokoju i tryb postępowania w tym zakresie. Kolejnym przejawem chęci usprawnienia postępowania i przyspieszenia jego toku jest art. 517r. Skraca on okres przerwy w rozprawie do 14 dni (w szczególnie uzasadnionych wypadkach, okres przerwy może zostać wydłużony przez sędziego pokoju jednorazowo, na okres nieprzekraczający łącznie 21 dni), a okres na odroczenie wydania wyroku do 7 dni.

Podobnie, skrócone zostają terminy do złożenia środków odwoławczych (apelacji – 7 dni, zażalenia – 3 dni). Ze względu na nieskomplikowany charakter spraw, podobnie jak w sprawach, w których toczyło się dochodzenie, na gruncie obowiązujących przepisów Kodeksu postępowania karnego, sąd odwoławczy orzeka na rozprawie jednoosobowo.

Z uwagi na charakter spraw rozpoznawanych przez sędziego pokoju i ograniczony katalog kar możliwych do orzeczenia w postępowaniu przed sędzią pokoju, w tym wyjątkowe stosowanie krótkotrwałych kar pozbawienia wolności, ograniczyć należy podmioty uprawnione

do wniesienia nadzwyczajnego środka zaskarżenia tj. kasacji do Prokuratora Generalnego i Rzecznika Praw Obywatelskich (projektowane zmiany w art. 520 § 1).

Wprowadzenie projektowanych zmian spowoduje odciążenie sądów rejonowych i wyeliminowanie konieczności prowadzenia spraw o mniejszym ciężarze gatunkowym, co w konsekwencji spowodować ma usprawnienie działania wymiaru sprawiedliwości. Stosownie do art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy rozstrzyganiu o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej.

Odformalizowane zatem postępowanie w drobnych sprawach karnych, przy jednoczesnym zagwarantowaniu jego sprawności, niewątpliwie przyczyni się do szybszego rozpoznawania spraw, co w konsekwencji pozwoli odbudować zaufanie społeczne do wymiaru sprawiedliwości. Jednocześnie, projektowane regulacje stanowią odpowiedź na potrzeby społeczne w zakresie zapewnienia obywatelom szybszego dostępu do sądu i wymiaru sprawiedliwości.

Zmiany Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia

Dalej idące zmiany objęły Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Mając na względzie, że jedną z kluczowych cech dystynktywnych sądów pokoju jest powierzenie ich kognicji spraw najdrobniejszych, w projekcie przyjęto, że orzekanie przez sądy pokoju w sprawach o wykroczenia będzie stanowiło regułę. Takie założenie wymusiło z kolei konieczność wprowadzenia szeregu zmian w ustawie procesowej.

Zgodnie z art. 10 pkt 1 projektu, art. 9 otrzymuje brzmienie: „§ 1. Sprawy o wykroczenia w pierwszej instancji rozpoznaje właściwy sąd pokoju, chyba że ustawa stanowi inaczej. § 2. Sąd właściwy do rozpoznania sprawy rozpoznaje także środki zaskarżenia w wypadkach wskazanych w ustawie oraz przeprowadza inne czynności, gdy ustawa to przewiduje”. Przepis ten wprowadza regułę orzekania w sprawach o wykroczenia przez sądy pokoju. Wyjątki, o których mowa w § 1, precyzuje art. 10 pkt 2 projektu, wprowadzający nowy art. 9¹, wedle którego sprawa nie będzie podlegała rozpoznaniu przez sędziego pokoju, jeżeli czyn zarzucany obwinionemu podlega orzecznictwu sądów wojskowych, materiał dowodowy obejmuje informacje niejawne o klauzuli „poufne” lub wyższej, obwiniony jest pozbawiony wolności (choćby w innej sprawie) albo stale przebywa za granicą, wreszcie wówczas, gdy w sprawie konieczne będzie przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego.

W takiej sytuacji, sędzia pokoju będzie zobligowany do przekazania sprawy sądowi rejonowemu. Przedstawiona regulacja pozwala na uniknięcie sytuacji, w której sądy pokoju

zobligowane byłyby do rozpoznawania spraw charakteryzujących się wyższym stopniem skomplikowania pod względem faktycznym lub prawnym. Koherentnie do powyższego, art. 10 pkt 6 projektu przewiduje, dodanie art. 15¹, statuującego przesłankę fakultatywną przekazania sprawy sądowi rejonowemu. Zgodnie z tym przepisem, sędzia pokoju może przekazać sprawę innemu sądowi powszechnemu jeżeli uzna, że rozstrzygnięcie sprawy, ze względu na jej przedmiot lub zawiły charakter, wymaga rozpoznania przez inny sąd powszechny. Równocześnie należało przyjąć, że sąd powszechny nie będzie związany przekazaniem mu sprawy przez sąd pokoju, lecz będzie mógł uznać to przekazanie za niezasadne i przekazać sprawę zwrócić do rozpoznania przez sąd pokoju. Powołana regulacja stanowi swoisty wentyl bezpieczeństwa, pozwalający sądowi pokoju na przekazanie sprawy do rozpoznania sądowi rejonowemu, ze względu na nietypowy charakter danej sprawy wykroczeniowej, i to w sytuacji nieobjętej stanami, o których mowa w art. 10 pkt 2 projektu. W tym ujęciu obie regulacje należy uznać za komplementarne.

Na tle stosowania przedstawionych w akapicie poprzedzającym przepisów mogą w praktyce pojawić się spory kompetencyjne, których rozwiązaniu poświęcono art. 10 pkt 3 projektu, zgodnie z którym spory o właściwość między sądami pokoju, sądami rejonowymi, oraz między sądami pokoju a sądami rejonowymi będzie rozstrzygał sąd okręgowy, właściwy dla okręgu, w którym działa sąd, który pierwszy wszczął spór.

Zmiana w strukturze sądownictwa powszechnego, siłą rzeczy wymusiła zmianę przepisów dotyczących właściwości sądów odwoławczych. W tym zakresie w projekcie przyjęto, że sądem właściwym do rozpoznania środków odwoławczych od orzeczeń i zarządzeń wydanych w pierwszej instancji w sądzie pokoju będzie właściwy sąd rejonowy.

Niezależnie od trybu wyłaniania sędziów pokoju, wymagań stawianych przed kandydatami, czy wreszcie kwestii kadencyjności sądów pokoju, dla zapewnienia rzeczywistego prawa do sądu i do sprawiedliwego rozpoznania sprawy, niezbędne było wprowadzenie regulacji procesowych, zabezpieczających obiektywne i bezstronne rozpoznanie sprawy przez sędziego pokoju. W tym celu wprowadzono art. 10 pkt 7 projektu ustawy, nowelizujący art. 16, w którym przewidziano odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego do instytucji wyłączenia sędziego pokoju.

Szereg przepisów omawianej ustawy procesowej projektodawcy modyfikują w taki sposób, aby przyspieszyć i maksymalnie odformalizować postępowanie, co wynika ściśle z założeń modelowych wprowadzenia do krajowego porządku prawnego instytucji sądownictwa sędziów pokoju. Z tych też względów, zgodnie z art. 10 pkt 4 projektu, § 1 art. 13 otrzymuje brzmienie „Sąd orzeka na rozprawie i na posiedzeniu jednoosobowo”. Przepis ów

wprowadza zasadę jednoosobowego orzekania, które to rozwiązanie, z jednej strony, winno wpłynąć na przyspieszenie rozpoznawania spraw, jak również zwiększenie operatywności sądów pokoju, a z drugiej – biorąc pod uwagę niewielki poziom skomplikowania spraw powierzonych kognicji sądów pokoju – nie będzie stanowiło zagrożenia dla prawidłowości wydawanych rozstrzygnięć. Koherentnie do powyższego, nowoprojektowany art. 34 zawierał będzie katalog niezbędnych elementów konstrukcyjnych orzeczenia (por. art. 10 pkt 8 projektu). Na szczególną uwagę zasługuje tu projektowane brzmienie art. 34 § 4, zgodnie z którym (*a contrario*) sąd pokoju nie będzie ogłaszał i uzasadniał ustnie orzeczenia „do pustej sali”. Istotną zmianę przyspieszającą postępowanie zawiera nowoprojektowane brzmienie art. 35 § 1 k.p.w., zgodnie z którym „Wyrok sądu pierwszej instancji uzasadnia się i doręcza stronie wraz z uzasadnieniem jedynie na jej żądanie zgłoszone w zawitym terminie 3 dni od daty jego ogłoszenia, chyba że ustawa stanowi inaczej. Wniosek o uzasadnienie strona może zgłosić ustnie do protokołu”. Przepis ten skraca z obecnych 7 do 3 dni termin na zgłoszenie wniosku o uzasadnienie wyroku, a nadto wprowadza istotne, choć od dawna postulowane *novum*, umożliwiające złożenie takiego wniosku ustnie do protokołu.

W powiązaniu z projektowanym § 4 tej jednostki redakcyjnej, zgodnie z którym „Sąd sporządza uzasadnienie wyroku w terminie 3 dni od daty złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia”, postępowanie międzyinstancyjne będzie znacząco przyspieszone. Jednocześnie, biorąc pod uwagę niski stopień skomplikowania spraw rozpoznawanych przez sądy pokoju, nowe, krótsze terminy nie wydają się być terminami, które w istocie mogłyby ograniczyć prawa strony do wniesienia środka zaskarżenia. Przyspieszeniu postępowania ma służyć również nowelizacja art. 50 § 1, przewidująca możliwość nałożenia kary porządkowej, zatrzymania i przymusowego doprowadzenia przez Policję świadka, który nie stawił się na rozprawie bez usprawiedliwienia.

W przygotowanej ustawie znacząco zredukowano formalizm wniosku o ukaranie stanowiącego skargą inicjującą postępowanie przed sądem pokoju w sprawach o wykroczenia. Zgodnie z art. 10 pkt 12 projektu, w świetle nowoprojektowanego art. 57 k.p.w., wniosek o ukaranie powinien zawierać imię i nazwisko oraz adres obwinionego; określenie zarzucanego obwinionemu czynu ze wskazaniem miejsca, czasu, sposobu, okoliczności jego popełnienia i kwalifikacji prawnej; imię i nazwisko oraz adres pokrzywdzonych, o ile takich ujawniono; wskazania dowodów, na których opiera się wniosek o ukaranie; podpis sporządzającego wniosek. Koherentnie do powyższego, należało uchylić art. 57 § 3, o czym stanowi art. 10 pkt 13 projektu ustawy nowelizującej.

Usprawnieniu postępowania sądowego służą także dalsze przepisy projektu. Wedle art. 10 pkt 14 projektu, termin rozprawy powinien być wyznaczony w ciągu 21 dni od daty wpływu wniosku o ukaranie. Nadto można zaniechać wezwania na rozprawę świadków, którzy zostali przesłuchani, przebywających za granicą lub mających stwierdzić okoliczności, które nie są tak doniosłe, aby konieczne było bezpośrednie przesłuchanie świadków na rozprawie, w szczególności takie, którym obwiniony w wyjaśnieniach swych nie zaprzeczył.

Zgodnie z art. 10 pkt 15 projektu, dodaje się art. 67¹ w brzmieniu „§ 1. Zaplanowany termin rozprawy można zmienić na uzasadniony wniosek strony, w szczególności jeśli strona wykaze, że ma w tym samym terminie inną sprawę urzędową, osobistą lub rodzinną, zabieg lekarski lub uprzednio zaplanowany wyjazd. O nowym terminie powiadamia się pozostałe strony. § 2. Drugi wniosek o zmianę terminu rozprawy pochodzący od tej samej strony nie podlega uwzględnieniu. Należy jednak w miarę możliwości uwzględnić uzasadniony wniosek strony o niewyznaczenie rozprawy w określonym czasie”, które to rozwiązania stanowią emanację zasady lojalności procesowej i uwzględniania w toku postępowania przed sądem pokoju słusznych interesów stron.

W myśl art. 10 pkt 16 projektu ustawy, w art. 70, dodaje się § 6 i § 7 w brzmieniu „§ 6. Przebieg rozprawy może być rejestrowany za pomocą urządzeń technicznych zarówno przez protokolanta jak i przez strony. Nośnik z zapisem wykonanym przez protokolanta stanowi załącznik do protokołu z rozprawy. § 7. Nagranie wykonane przez stronę może być dopuszczone jako dowód na okoliczność przebiegu rozprawy jedynie wówczas, gdy strona poinformowała o nagrywaniu przed jego rozpoczęciem, podając do protokołu rodzaj i markę używanego urządzenia technicznego oraz format zapisu”, które to rozwiązania należy uznać za korespondujące z zasadą jawności postępowania, jak również zasadą poszanowania słusznych interesów jego uczestników. Uproszczeniu przewodu sądowego służy również projektowana zmiana art. 72, która (zgodnie z art. 10 pkt 18 projektu) przewiduje, że o ile przewód sądowy rozpoczyna przedstawienie obwinionemu treści zarzutów, o tyle zarzutów nie przedstawia się, jeżeli obwiniony nie bierze udziału w rozprawie. Należy przypuszczać, że w wielu przypadkach skróci to czas trwania rozprawy, a nie wydaje się, by nieprzedstawienie zarzutów obwinionemu, który jest na rozprawie nieobecny, mogło wpłynąć ujemnie na gwarancje procesowe strony bierniej. Co istotne, zgodnie z przygotowanym projektem, postępowanie dowodowe nie będzie prowadzone w sytuacji, gdy obwiniony przyzna się do winy, a jego wyjaśnienia nie będą budziły wątpliwości. Projektowany przepis ma brzmienie kategoryczne, wyłączające swobodę w zakresie prowadzenia postępowania dowodowego, co również wpłynie korzystnie na czas trwania rozprawy przed sądem pokojem.

W wielu porządkach prawnych podkreśla się koncyliacyjną rolę sądu pokoju, który powinien raczej mediować i doprowadzać do ugodowego rozwiązywania sporów, aniżeli arbitralnie wymierzać sprawiedliwość. Implementację tych koncepcji na grunt prawa krajowego stanowi art. 10 pkt 19 projektu ustawy, zgodnie z którym sędzia pokoju powinien dążyć do tego, aby przed rozstrzygnięciem sprawy sprawca naprawił szkodę wyrządzoną wykroczeniem lub zadośćuczynił krzywdzie wyrządzonej pokrzywdzonemu. Ponadto sędzia pokoju na każdym etapie postępowania może przedstawić obwinionemu propozycję wyroku ugodowego. Wyrok ugodowy zostaje wydany, jeżeli obwiniony wykona, w określony sposób i w określonym terminie, obowiązek naprawienia szkody lub obowiązek zadośćuczynienia krzywdzie wyrządzonej pokrzywdzonemu. O ile strony postępowania przystaną na propozycję ugodowego rozwiązania sporu, sędzia pokoju wyznaczy obwinionemu termin wykonania nałożonego na niego obowiązku, przy czym termin ten nie powinien być dłuższy niż 14 dni. Jednocześnie sędzia pokoju wyznaczy kolejne posiedzenie, na którym – w razie stwierdzenia wykonania warunków ugody (porozumienia) – sędzia zamknie postępowanie. Przepis ten wydaje się być zgodny nie tylko z założeniem koncyliacyjnej roli sądu pokoju (która to rola wynika notabene już z samej nazwy instytucji), ale też z promowanym od dłuższego czasu przez polskiego ustawodawcę ugodowym rozwiązywaniem sporów (czego egzemplifikację może stanowić chociażby szeroko implementowana do polskiego prawa procesowego instytucja mediacji).

Usprawnieniu procedowania służy także art. 10 pkt 20 projektu, zgodnie z którym w art. 74, § 2 otrzymuje brzmienie „Na rozprawie zaocznej złożone uprzednio przez obwinionego w tej sprawie wyjaśnienia podlegają ujawnieniu bez odczytywania”. Koherentnie do powyższego, w art. 10 pkt 21 projektu, projektodawcy przewidują, iż w art. 75 § 4 otrzymuje brzmienie „Protokoły zeznań świadków należy odczytać również, gdy bezpośrednie przesłuchanie świadka na rozprawie nie jest niezbędne. Przepis § 3 stosuje się odpowiednio”. Przepisy te mają usprawnić postępowanie przed sądami pokoju, jak również zapobiec niepotrzebnej multiplikacji czynności procesowych o charakterze dowodowym, w sytuacji gdy ich walor poznawczy w prowadzonym postępowaniu będzie jawił się jako znikomy.

Koncentracji materiału dowodowego służyć ma również regulacja przewidziana w nowoprojektowanym § 1 art. 79, który otrzymuje brzmienie „Sąd może zarządzić przerwę w rozprawie w celu doprowadzenia obwinionego, sprowadzenia dowodu, dla wypoczynku lub z innej ważnej przyczyny. Każdorazowa przerwa nie może trwać dłużej niż 7 dni; w razie przekroczenia tego terminu rozprawę uważa się za odroczoną”. Zgodnie z art. 10 pkt 23 projektu, art. 80 otrzymuje brzmienie „Rozprawę przerwana lub odroczoną prowadzi się

w dalszym ciągu, chociażby skład sądu uległ zmianie”. Odstąpienie od przyjmowanej dotychczas zasady niezmienności składu orzekającego, podyktowane jest z jednej strony niskim ciężarem gatunkowym spraw powierzonych kognicji sądów pokoju, a z drugiej zaś potrzebą maksymalnego uproszczenia i przyspieszenia postępowania. Jednocześnie nie wydaje się, aby projektowana zmiana negatywnie wpłynęła na sferę uprawnień i gwarancji procesowych stron postępowania sądowego, w tym w szczególności strony biernej. Należy podkreślić, że postępowanie dowodowe prowadzone przez sądy pokoju z założenia ma być znacznie uproszczone (vide: brak możliwości przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego), stąd sąd pokoju obejmujący prowadzenie sprawy „w trakcie” jej trwania nie powinien mieć trudności z szybkim zapoznaniem się ze zgromadzonym materiałem dowodowym, a przez to z wyrobieniem sobie poglądu na sprawę tak, jakby prowadził ją od początku.

Uprościć i przyspieszyć należało także postępowanie odwoławcze w sprawach o wykroczenia. Projektowany art. 105 § 3 wprowadza termin instrukcyjny 21 dni na rozpoznanie apelacji od wyroku sądu pokoju (zob. art. 10 pkt 26 projektu). Termin na wniesienie zażalenia zostanie skrócony z obecnych 7 do 3 dni (zob. art. 10 pkt 27 projektu, nowelizujący art. 108). Należy w tym miejscu ponownie podkreślić, że niewielki stopień skomplikowania spraw rozstrzyganych przez sądy pokoju sprawia, że nawet tak krótki termin na wniesienie środka zaskarżenia nie jawi się jako nieadekwatny. Z drugiej zaś strony projektowana zmiana znacząco zdynamizuje postępowanie sądowe. Postępowanie w przedmiocie wniesionego środka odwoławczego, a także niebywale istotną z punktu widzenia sprawności postępowania instytucję autokontroli organu procesowego, przewiduje art. 10 pkt 28 projektu, który stanowi, że sędzia pokoju będzie mógł, w terminie 3 dni od daty wniesienia, uwzględnić w całości zażalenie na postanowienie lub zarządzenie. Oczywiście od postanowienia lub zarządzenia wydanego w trybie autokontroli będzie przysługiwało zażalenie, ale tylko stronie innej niż ta, której zażalenie w ten sposób uwzględniono. Uprawnienie autokontroli ma charakter fakultatywny, gdyż w ocenie projektodawców sędziemu pokoju należy pozostawić decyzję o uwzględnieniu wniesionego zażalenia albo o przekazaniu go sądowi odwoławczemu do rozpoznania.

Zmiany ustawy – Kodeks wyborczy

Idea wyboru sędziów przez społeczeństwo nie jest nowa. W starożytnej Grecji i Rzymie sędziowie byli wybierani na krótki okres czy też nawet do konkretnej sprawy. Jako zalety powszechnych wyborów sędziów najczęściej podaje się większą odpowiedzialność przed

wyborcami, demokrację, transparentność, możliwość eliminacji osób nadużywających władzy, większą legitymizację do sądzenia, zapobieganie nepotyzmowi, ograniczenie uprawnień władzy ustawodawczej i partii politycznych (Arkadiusz Lach, *Wybór sędziów w wyborach powszechnych*, Przegląd Sądowy 2017 nr 7-8, s. 30-38).

Zawarte w projekcie regulacje dotyczące wyborów sędziów pokoju nie posiadają odpowiedników w innych, obowiązujących ustawach normujących organizację sądownictwa w Rzeczypospolitej Polskiej. Stanowią natomiast próbę „powiązania” przepisów formułujących wymagania względem osób orzekających w sądach pokoju (w tym zakresie naśladując lub częściowo powtarzając analogiczne przepisy dotyczące warunków stawianym sędziom) z przepisami normującym proces wyborczy (głównie z Kodeksu wyborczego). Synteza taka jest konsekwencją przyjęcia pierwotnego założenia, że sędziowie pokoju legitymowani są nie tylko przez czynniki merytoryczne (wykształcenie prawnicze i doświadczenie zawodowe), ale i element demokratyczny (zostali wybrani w wyborach powszechnych przez lokalną społeczność na konkretną, trwającą sześć lat, kadencję).

Zwrócić uwagę trzeba na obowiązek utworzenia przez Krajową Radę Sądownictwa Listy Kandydatów na Sędziów Pokoju. O wpis na Listę będą mogły ubiegać się osoby spełniające warunki formalne do pełnienia funkcji sędziego. Warunkiem uczestnictwa w wyborach i przyjęcia przez rejonową komisję wyborczą zgłoszenia kandydata w wyborach sędziów pokoju będzie wpis na Listę potwierdzony stosowną uchwałą Krajowej Rady Sądownictwa.

Zgodnie z proponowanym art. 493b § 1 ustawy - Kodeks wyborczy wybory sędziów pokoju są powszechne, bezpośrednie i odbywają się w głosowaniu tajnym. Wprowadzenie do procedury wyborczej zasad i trybu wyboru sędziów pokoju wymaga zmian ustawowych polegających na uzupełnieniu kodeksowych regulacji zawartych w części ogólnej Kodeksu, tj. w Dziale I (Przepisy wstępne) i w Dziale II (Organy wyborcze) oraz na poszerzeniu części szczególnej poprzez dodanie Działu VIIIA (Wybory sędziów pokoju).

W części ogólnej konieczne jest rozszerzenie zakresu przedmiotowego Kodeksu o wybory sędziów pokoju. Dotychczas Kodeks wyborczy zawiera regulacje dotyczące wszystkich rodzajów wyborów: wyborów Sejmu i Senatu, Prezydenta RP, wyborów do organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego (rady gminy, rady powiatu oraz sejmiku województwa samorządowego) i wyborów organu wykonawczego w gminie (wójta burmistrza, prezydenta miasta), a także wyborów reprezentantów Polski do Parlamentu Europejskiego.

W zakresie czynnego prawa wyborczego (art. 10) stwierdza się, że prawo wybierania w wyborach sędziów pokoju ma obywatel polski, który najpóźniej w dniu głosowania kończy 18 lat oraz stale zamieszkuje na obszarze gminy objętej, na podstawie przepisów odrębnych, właściwością danego sądu pokoju. Zgodnie z obowiązującą regułą ogólną nie ma prawa wybierania osoba pozbawiona praw publicznych prawomocnym orzeczeniem sądu, pozbawiona praw wyborczych prawomocnym orzeczeniem Trybunału Stanu oraz ubezwłasnowolniona prawomocnym orzeczeniem sądu.

Projekt reguluje także treść biernego prawa wyborczego (art. 11), czyli zdolność do tego aby być wybranym w wyborach sędziów pokoju. W wyborach sędziów pokoju prawo wybieralności ma obywatel polski mający prawo wybierania w tych wyborach, który najpóźniej w dniu wyborów kończy 29 lat i spełnia warunki określone w przepisach odrębnych. Warunki, jakie musi spełniać kandydat na sędziego pokoju określa ustawa o sądach pokoju. Jednym z nich jest uzyskanie wpisu na Listę Kandydatów na Sędziów Pokoju prowadzoną przez Krajową Radę Sądownictwa. Bierne prawo wyborcze traci się w przypadku skazania prawomocnym wyrokiem sądu za umyślne przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego lub umyślne przestępstwo skarbowe.

Uzupełnienia wymagają przepisy dotyczące spisu wyborców (art. 26), jak również przepisy wyłączające możliwość głosowania poza stałym miejscem zamieszkania (ar. 28). Obecnie z możliwości głosowania poza stałym miejscem zamieszkania nie korzystają wyborcy w wyborach, w których prawa wyborcze są ograniczone wymaganiem domicylu (zamieszkania), a więc w wyborach do organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego oraz w wyborach wójta.

Karta do głosowania w wyborach sędziów pokoju (art. 40) będzie mogła w razie potrzeby składać się z odpowiedniej liczby zadrukowanych jednostronnie trwale połączonych kartek przy czym na pierwszej kartce do głosowania umieszcza się tytuł „Karta do głosowania w wyborach sędziów pokoju” oraz czytelną informację o sposobie głosowania i warunkach ważności głosu, a na drugiej i kolejnych kartkach umieszcza się w porządku alfabetycznym nazwiska i imiona zarejestrowanych kandydatów na sędziów pokoju.

Protest przeciwko ważności wyborów w okręgu wyborczym lub przeciwko wyborowi sędziego pokoju (art. 82) może wnieść wyborca, którego nazwisko w dniu wyborów było umieszczone w spisie wyborców w jednym z obwodów głosowania na obszarze danego okręgu wyborczego. Wskutek odesłania do odpowiedniego stosowania w wyborach sędziów pokoju przepisów działu VII dotyczącego wyborów do rad gmin (art. 493d), protest wnoszony będzie

na piśmie do właściwego sądu okręgowego za pośrednictwem właściwego sądu rejonowego (art. 392-398 Kodeksu).

W wyborach sędziów pokoju komitety wyborcze mogą być tworzone wyłącznie przez wyborców. W celu zgłoszenia kandydata na sędziego pokoju obywatele w liczbie co najmniej 15, mający prawo wybierania, tworzą komitet wyborczy. Zgłoszenie kandydata na sędziego pokoju musi być poparte podpisami co najmniej 100 obywateli mających prawo wybierania sędziów pokoju. Kandydować można tylko w jednym okręgu wyborczym i tylko na podstawie jednego zgłoszenia (art. 90a).

Wybory sędziów pokoju przeprowadzają; Państwowa Komisja Wyborcza, rejonowe komisje wyborcze oraz obwodowe komisje wyborcze. Powstała konieczność rozbudowy katalogu zadań rejonowej komisji wyborczej poprzez uwzględnienie rejestrowania kandydatów na sędziów pokoju, zarządzania wydrukowania kart do głosowania w wyborach sędziów pokoju oraz ustalania i ogłaszania wyników głosowania i wyników wyborów sędziów pokoju w okręgu wyborczym w zakresie określonym przepisami szczególnymi kodeksu (art. 175).

W wyborach sędziów pokoju nie będzie powoływana obwodowa komisja wyborcza ds. ustalenia wyników głosowania w obwodzie – jej zadania wykona obwodowa komisja wyborcza ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie, analogicznie jak w wyborach do Sejmu i do Senatu, w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej oraz w wyborach do Parlamentu Europejskiego w Rzeczypospolitej Polskiej (art. 181a).

Aby zachować wewnętrzną strukturę Kodeksu wyborczego po art. 493 proponuje się dodać nowy Dział VIII A „Wybory sędziów pokoju”, który będzie zawierał kompleksowe uregulowanie materii przeprowadzania wyborów. W rozdziale I tego działu zostały zawarte sformułowane ogólne zasady przeprowadzania wyborów sędziów pokoju. Przepis art. 493a postanawia, że wybory sędziów pokoju są powszechne, bezpośrednie i odbywają się w głosowaniu tajnym. Wybory sędziów pokoju zarządza Prezydent Rzeczypospolitej, w drodze postanowienia, nie później niż na 4 miesiące przed upływem kadencji sądów pokoju, wyznaczając wybory na dzień wolny od pracy, przypadający nie wcześniej niż na 30 dni i nie później niż na 7 dni przed upływem kadencji sądów pokoju. Postanowienie podaje się niezwłocznie do publicznej wiadomości i ogłasza w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej nie później niż w terminie 2 dni od dnia zarządzenia wyborów.

Minister Sprawiedliwości, nie później niż 3 dni po ogłoszeniu postanowienia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, obwieszcza w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” o rozpoczęciu procedury zgłaszania kandydatów na sędziów pokoju oraz określa wzór karty zgłoszenia kandydata na sędziego pokoju. Procedurę zgłaszania

kandydatów na sędziów pokoju określają przepisy ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o Krajowej Radzie Sądownictwa (Dz. U. z 2021 r. poz. 269). We wszystkich pozostałych kwestiach nieuregulowanych w niniejszym dziale proponuje się odpowiednie stosowanie przepisów działu VII dotyczących wyborów do rad gmin.

W rozdziale 2 określone zostały zasady tworzenia okręgów wyborczych. Kwestia podziału na okręgi wyborcze obszaru, na którym przeprowadzane są wybory, uznawana jest za kwestię kluczową, jeśli chodzi o procedurę wyborczą oraz wyniki wyborów. Wyrazem tego, jest dość szczegółowe uregulowanie w zasad, według których powinien zostać dokonany podział na okręgi wyborcze. Zgodnie z art. 493e w celu przeprowadzenia wyborów sędziów pokoju tworzy się jednomandatowe i wielomandatowe okręgi wyborcze. Jednomandatowy okręg wyborczy obejmuje terytorium gminy lub sąsiadujących ze sobą gmin, których łączna liczba mieszkańców nie przekracza 10 000. Warunkiem łączenia gmin w celu utworzenia jednomandatowego okręgu wyborczego jest ich przynależność do obszaru właściwości tego samego sądu pokoju. Natomiast wielomandatowy okręg wyborczy obejmuje obszar właściwości sądu pokoju z wyłączeniem gmin z okręgami jednomandatowymi. W wielomandatowym okręgu wyborczym wybiera się co najmniej 3 sędziów pokoju.

Minister Sprawiedliwości, w drodze rozporządzenia określi liczbę sędziów pokoju, w tym liczbę sędziów pokoju wybieranych w danym okręgu wielomandatowym oraz dokona podziału na okręgi wyborcze, według określonych w Kodeksie zasad.

W rozdziale 3 wskazano szczególne zadania komisji wyborczych. Wybory sędziów pokoju przeprowadzają: Państwowa Komisja Wyborcza, rejonowe komisje wyborcze oraz obwodowe komisje wyborcze. Właściwość miejscową rejonowych komisji wyborczych, ich numery i siedziby określa Państwowa Komisja Wyborcza, po zasięgnięciu opinii Ministra Sprawiedliwości. Właściwość miejscowa rejonowej komisji wyborczej nie będzie mogła naruszać granic obszarów właściwości sądów rejonowych.

Zaproponowane w rozdziale 4 przepisy, tj. art. 493h i następne, zawierają regulację procedury zgłaszania kandydatów, to jest przyznają prawo zgłaszania kandydatów na sędziów pokoju grupie co najmniej 15 mieszkańców danego okręgu wyborczego, którzy utworzą i zarejestrują komitet wyborczy wyborców. Kandydatem na sędziego pokoju może być wyłącznie osoba wpisana na Listę Kandydatów na Sędziów Pokoju, prowadzoną przez Krajową Radę Sądownictwa na podstawie przepisów odrębnych. Kandydować można tylko w jednym okręgu wyborczym i tylko na podstawie jednego zgłoszenia.

W przypadku odmowy przyjęcia przez rejonową komisję wyborczą zawiadomienia o utworzeniu komitetu wyborczego wyborców, pełnomocnikowi wyborczemu przysługuje

prawo wniesienia odwołania do Państwowej Komisji Wyborczej. Odwołanie wnosi się w terminie 2 dni od daty podania do publicznej wiadomości postanowienia rejonowej komisji wyborczej o odmowie przyjęcia zawiadomienia. Państwowa Komisja Wyborcza niezwłocznie rozpatruje odwołanie. Od postanowienia Państwowej Komisji Wyborczej w sprawie odwołania nie przysługuje środek prawny. Postanowienie podaje się niezwłocznie do publicznej wiadomości oraz doręcza się pełnomocnikowi wyborczemu. Jeżeli Państwowa Komisja Wyborcza uzna odwołanie za zasadne, rejonowa komisja wyborcza niezwłocznie przyjmuje zawiadomienie o utworzeniu komitetu wyborczego.

Wyborca może udzielić poparcia więcej niż jednemu kandydatowi na sędziego pokoju. Wycofanie udzielonego poparcia nie rodzi skutków prawnych.

Do zgłoszenia każdego kandydata należy dołączyć: uchwałę Krajowej Rady Sądownictwa o wpisie zgłaszanego kandydata na Listę Kandydatów na Sędziów Pokoju, pisemną zgodę kandydata na kandydowanie oraz wykaz podpisów wyborców udzielających poparcia zgłoszeniu kandydata na sędziego pokoju. W przypadku odmowy rejestracji kandydata, osobie, która go zgłosiła przysługuje prawo odwołania do Państwowej Komisji Wyborczej. Państwowa Komisja Wyborcza rozpoznaje sprawę i wydaje postanowienie, podając je niezwłocznie do publicznej wiadomości oraz doręczając je wnoszącemu odwołanie oraz rejonowej komisji wyborczej.

Na postanowienie Państwowej Komisji Wyborczej przysługuje prawo wniesienia skargi do Sądu Najwyższego w terminie 2 dni od daty podania tego postanowienia do publicznej wiadomości. Sąd Najwyższy rozpatruje skargę w składzie 3 sędziów, w postępowaniu nieprocesowym, i wydaje orzeczenie w sprawie skargi w terminie 2 dni. Od orzeczenia Sądu Najwyższego nie przysługuje środek prawny. Orzeczenie doręcza się osobie zgłaszającej kandydata, Państwowej Komisji Wyborczej oraz rejonowej komisji wyborczej. Jeżeli Państwowa Komisja Wyborcza lub Sąd Najwyższy uzna odpowiednio odwołanie lub skargę za zasadne, rejonowa komisja wyborcza niezwłocznie rejestruje kandydata.

Jeżeli w jednomandatowym okręgu wyborczym zarejestrowany zostanie tylko jeden kandydat, głosowania nie przeprowadza się, a za wybranego sędziego pokoju uważa się zarejestrowanego kandydata.

Zgodnie z art. 493r, jeżeli w wielomandatowym okręgu wyborczym zarejestrowana liczba kandydatów jest równa liczbie sędziów w danym sądzie pokoju lub od niej mniejsza, głosowania nie przeprowadza się, a za wybranych sędziów uważa się zarejestrowanych kandydatów, a odpowiednio pozostałe mandaty pozostają nieobsadzone.

W rozdziale 5 (art. 493t i następane) projektodawcy zaproponowali normy regulujące fundamentalną z punktu widzenia wprowadzenia sądów pokoju kwestię zasad prowadzenia kampanii wyborczej. Propozycja zakłada ograniczenie kampanii wyborczej osób ubiegających się o wybór do sądu pokoju do prezentacji sylwetki kandydata, w tym przedstawienia informacji o jego wykształceniu, doświadczeniu zawodowym oraz działalności społecznej, w trakcie zebrań zorganizowanych przez gminy z jednoczesnym wprowadzeniem bezwzględnego zakazu prowadzenia wszelkiej agitacji wyborczej. Ponadto proponuje się nałożenie na wójta obowiązku udostępniania na stronie internetowej gminy informacji o sylwetkach osób ubiegających się o wybór do sądu pokoju, w zakresie informacji o ich wykształceniu, doświadczeniu zawodowym, działalności społecznej oraz organizacji w trakcie kampanii wyborczej od trzech do czterech zebrań, otwartych dla publiczności, z tymi kandydatami, przy czym ich przebieg powinien być utrwalany w formie audiowizualnej i udostępniany na stronie internetowej gminy. Dodatkowo kandydaci do sądu pokoju mają prawo zorganizować w trakcie kampanii wyborczej do czterech wirtualnych, otwartych spotkań z wyborcami, obejmujących prezentację kandydata, pytania wyborców i odpowiedzi kandydata w czasie rzeczywistym, które o ile kandydat wyrazi taką wolę mogą zostać utrwalone w formie audiowizualnej i zamieszczone na stronie internetowej gminy. Przepisy te mają na celu jak najpełniejsze zobiektywizowanie kampanii wyborczej, uniezależnienie jej od wydawanych na jej przeprowadzenie środków finansowych oraz zapewnienie wszystkim kandydatom równych szans w prezentacji swoich kandydatur.

W rozdziale 6 odniesiono się do finansowania kampanii wyborczej kandydata na sędziego pokoju (art. 493u i następane). W wyborach sędziów pokoju komitety wyborcze wyborców mogły wydatkować na kampanię wyborczą sumę nieprzekraczającą 10-krotności minimalnego wynagrodzenia za pracę, ustalanego na podstawie odrębnych przepisów, obowiązującego w dniu poprzedzającym dzień ogłoszenia aktu o zarządzeniu wyborów sędziów pokoju. Środki finansowe komitetu wyborczego wyborców mogą pochodzić wyłącznie z wpłat obywateli polskich mających miejsce stałego zamieszkania na terenie Rzeczypospolitej Polskiej. Komitet wyborczy wyborców może nieodpłatnie korzystać w czasie kampanii wyborczej z lokalu osoby wchodzącej w skład komitetu wyborczego, jak również z jej sprzętu biurowego. W przypadku gdy suma wpłat na rzecz danego komitetu wyborczego wyborców przekroczy określoną kwotę, komitet ten przekazuje ją na rzecz organizacji pożytku publicznego. O przekazaniu nadwyżki pełnomocnik finansowy informuje właściwy organ wyborczy w terminie 7 dni od dnia jej przekazania

Po wyborach konieczne będzie przedłożenie organowi wyborczemu informacji o przychodach i wydatkach komitetu. Przedłożenie informacji nie będzie obowiązkowe, jeżeli pełnomocnik wyborczy albo, jeżeli zostanie powołany, pełnomocnik finansowy, w terminie 30 dni od dnia wyborów, zawiadomi właściwy organ wyborczy, że komitet wyborczy nie miał przychodów i nie poniósł wydatków.

W rozdziale 7 określono sposób głosowania w wyborach sędziów pokoju oraz warunki ważności głosu (art. 493y i następne). Sposób głosowania w okręgach jednomandatowych różni się od sposobu głosowania w okręgach wielomandatowych. W wyborach w okręgach jednomandatowych wyborca głosuje tylko na jednego kandydata, natomiast w wyborach w okręgach wielomandatowych wyborca głosuje na określonych kandydatów, stawiając znak „x” w kratce z lewej strony obok nazwisk najwyżej tylu kandydatów, ilu sędziów pokoju jest wybieranych w okręgu wyborczym. Wyborca może głosować na mniejszą liczbę kandydatów, aniżeli wynosi liczba sędziów pokoju wybieranych w danym okręgu wyborczym.

Rozdział 8 dotyczy ustalania wyników głosowania i wyników wyborów w okręgu wyborczym (art. 493za i następne) oraz – w zakresie nieuregulowanym w tym rozdziale – odsyła do odpowiedniego stosowania wskazanych przepisów Kodeksu wyborczego. Za wybranego sędziego pokoju w okręgu jednomandatowym uważa się tego kandydata, który otrzymał najwięcej oddanych głosów ważnych. Jeżeli dwóch lub więcej kandydatów otrzymało liczbę głosów uprawniającą do uzyskania mandatu, o pierwszeństwie rozstrzyga większa liczba obwodów głosowania, w których jeden z kandydatów uzyskał więcej głosów, a jeżeli liczba tych obwodów byłaby równa, o pierwszeństwie rozstrzyga losowanie przeprowadzone przez przewodniczącego rejonowej komisji wyborczej w obecności członków komisji oraz pełnomocników wyborczych; nieobecność pełnomocnika wyborczego nie wstrzymuje losowania. Przebieg losowania uwzględnia się w protokole wyników wyborów.

Za wybranych sędziów pokoju w wielomandatowym okręgu wyborczym uważa się tych kandydatów, którzy otrzymali kolejno najwięcej oddanych głosów ważnych. Jeżeli dwóch lub więcej kandydatów otrzymało równą liczbę głosów uprawniającą do uzyskania mandatu i kandydatów tych jest więcej niż mandatów do uzyskania, o pierwszeństwie rozstrzyga większa liczba obwodów głosowania, w których jeden z kandydatów uzyskał więcej głosów, a jeżeli liczba tych obwodów byłaby równa, o pierwszeństwie rozstrzyga losowanie przeprowadzone przez przewodniczącego rejonowej komisji wyborczej w obecności członków komisji oraz pełnomocników wyborczych; nieobecność pełnomocnika wyborczego nie wstrzymuje losowania. Przebieg losowania uwzględnia się w protokole wyników wyborów.

Przepisy rozdziału 9 (art. 493zg i art. 492zh) wskazują sposób ogłaszanie wyników wyborów sędziów pokoju.

Rozdział 10 (art. 493zi i następne) określa podstawy wygaśnięcia mandatu sędziego pokoju oraz kwestie dotyczące wyborów uzupełniających oraz przejęcia mandatu. W razie wygaśnięcia mandatu sędziego pokoju wybranego w jednomandatowym okręgu wyborczym Prezydent Rzeczypospolitej zarządza wybory uzupełniające. W razie wygaśnięcia mandatu sędziego pokoju wybranego w okręgu wielomandatowym, Krajowa Rada Sądownictwa zawiadamia kandydata z listy kandydatów na sędziów pokoju, który w wyborach otrzymał kolejno największą liczbę głosów, o przysługującym mu pierwszeństwie do mandatu. Oświadczenie o przyjęciu mandatu powinno być złożone Krajowej Radzie Sądownictwa w terminie 7 dni od dnia doręczenia zawiadomienia. Niezłożenie oświadczenia w terminie, o którym mowa w zdaniu poprzednim, oznacza zrzeczenie się pierwszeństwa do obsadzenia mandatu.

Zmiany ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych

Sądy pokoju będą stanowiły najniższy szczebel sądów powszechnych, o czym przesądziło projektując odpowiednią nowelizację art. 1 § 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 2020 r. poz. 2072 oraz z 2021 r. poz. 1080 i 1236). Z uwagi na występujące różnice m.in. o charakterze organizacyjnym w stosunku do pozostałych szczebli sądów powszechnych, konieczność wprowadzenia przepisów odnoszących się do procedur wyborczych oraz reguł powierzenia sędziom pokoju sprawowania wymiaru sprawiedliwości, co implikuje wprowadzenie do systemu obszernej grupy przepisów, projektodawca zdecydował się na regulację kwestii odnoszących się do sądów pokoju jako najniższego szczebla sądów powszechnych oraz orzekających w nich sędziów pokoju w odrębnej, kompleksowej regulacji ustawy o sędziach pokoju. W ustawie z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych zawarto zmiany dostosowawcze, mające uwzględnić w zakresie regulacji tej ustawy funkcjonowanie sądów pokoju. Z uwagi na zabieg legislacyjny polegający na wyłączeniu regulacji dotyczących sądów pokoju do odrębnej ustawy, należało doprecyzować, że ilekroć w ustawie z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych będzie mowa o sędziach albo sędziach powszechnych bez bliższego ich określenia, należało będzie to rozumieć wyłącznie jako sądy rejonowe, sądy okręgowe lub sądy apelacyjne.

W art. 9 w pkt 2-4 projektu przewidziano możliwość działania w sędziach pokoju koordynatora do spraw mediacji, koordynatora do spraw współpracy międzynarodowej i praw człowieka w sprawach cywilnych oraz koordynatora do spraw współpracy międzynarodowej i praw człowieka w sprawach karnych.

W art. 9 w pkt 5 projektu zawarto istotną normę uzupełniającą przepisy regulujące procedury wyborcze w wyborach sędziów pokoju. Ponieważ sądy pokoju są powiązane z sądami rejonowymi, w tym pod względem siedzib i obszarów właściwości, dla prawidłowego i efektywnego przygotowania i przeprowadzenia wyborów sędziów pokoju zmiany w zakresie ustalenia siedzib lub obszarów właściwości sądów rejonowych powinny dokonywać się nie później niż na 3 miesiące przed dniem, w którym upływa termin zarządzenia wyborów sędziów pokoju.

W art. 9 w pkt 6 projektu uwzględniono, że ustalając liczbę wiceprezesów sądu apelacyjnego, sądu okręgowego i sądu rejonowego Minister Sprawiedliwości będzie zobligowany do uwzględnienia również liczby nadzorowanych sądów pokoju oraz liczby stanowisk sędziów pokoju w tych sądach.

W art. 9 w pkt 7 projektu uwzględniono regulację, że prezes sądu rejonowego jest również prezesem sądu pokoju. W związku z tym po powołaniu prezesa sądu rejonowego Minister Sprawiedliwości albo prezes przełożonego sądu apelacyjnego albo sądu okręgowego przedstawi go nie tylko – jak dotychczas - zgromadzeniu sędziów sądu rejonowego, lecz również zgromadzeniu ogólnemu sędziów sądu pokoju, działających na obszarze właściwości sądu rejonowego.

W art. 9 w pkt 9 projektu uzupełniono przepisy o sposobie sprawowania wewnętrznego nadzoru administracyjnego nad działalnością administracyjną sądów powszechnych poszczególnych szczebli w związku z wprowadzeniem sądów pokoju. Zmiana w art. 9 w pkt 9 projektu zmierza do uwzględnienia wprost w akcie wykonawczym wydawanym na podstawie art. 37i ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, szczególnego trybu sprawowania nadzoru administracyjnego nad działalnością sądów pokoju. Doprecyzowanie dokonane w projektowanej zmianie jest niezbędne z uwagi na zastrzeżenie wprowadzane do art. 1 § 4 ustawy, zgodnie z którym ilekroć w dalszych przepisach będzie mowa o albo o sądach albo o sądach powszechnych bez bliższego ich określenia, należało będzie przez to rozumieć wyłącznie sądy rejonowe, sądy okręgowe lub sądy apelacyjne. Stąd też w przepisie upoważniającym do wydania rozporządzenia konieczne jest dodanie obok wyrazu „sądów”, wyrazów „w tym sądów pokoju”. Z analogicznych przyczyn projektodawca wprowadził odpowiednie zmiany w art. 9 pkt 10-16 projektu.

Zmiany ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa

Procedura powierzania sędziom pokoju pełnienia czynności orzeczniczych podlegać będzie kontroli ze strony Krajowej Rady Sądownictwa poprzez zobowiązanie Rady do prowadzenia Listy Kandydatów na Sędziów Pokoju. Uzyskanie wpisu na Listę, dokonywanego

na podstawie uchwały Rady, umożliwia kandydowanie w wyborach sędziów pokoju. Istotną nową propozycją jest zmiana liczebności członków Rady mogących podjąć uchwałę w jej imieniu. Generalnie do ważności uchwał potrzebna jest obecność co najmniej połowy jej składu (art. 21 ust. 1). Proponuje się, by uchwała dotycząca wpisu na Listę Kandydatów na Sędziów Pokoju mogła być podjęta przez Radę w składzie trzyosobowym. Za przyjęciem takiego rozwiązania przemawia potrzeba zapewnienia sprawnego postępowania przez Radą, jak również uwzględnienie ograniczonego czasu na dokonanie wpisu, którego termin graniczny powiązany jest ściśle z datą zarządzonych wyborów sędziów pokoju.

Krajowa Rada Sądownictwa tworzy Listę po publikacji postanowienia Prezydenta Rzeczypospolitej o zarządzeniu wyborów. Lista jest prowadzona w systemie teleinformatycznym i jest stosowana wyłącznie w zarządzonych wyborach sędziów pokoju oraz w wyborach uzupełniających w toku kadencji sądów pokoju.

Postępowanie przed Radą w sprawie wpisu na Listę wszczyna zgłoszenie kandydata na sędziego pokoju, dokonane po ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” obwieszczenia Ministra Sprawiedliwości o rozpoczęciu procedury zgłaszania kandydatów na sędziów pokoju. Wzór zgłoszenia kandydata na sędziego pokoju określa Minister Sprawiedliwości.

Osoba zgłaszająca swoją kandydaturę wypełnia w systemie teleinformatycznym zgłoszenie kandydata na sędziego pokoju. Zgłoszenie zawiera:

- 1) potwierdzenie ukończenia wyższych studiów prawniczych w Rzeczypospolitej Polskiej i uzyskanie tytułu zawodowego magistra lub zagranicznych studiów prawniczych uznanych w Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) informację o niekaralności z Krajowego Rejestru Karnego opatrzoną datą nie wcześniejszą niż miesiąc przed złożeniem wniosku;
- 3) zaświadczenie, że jest zdolna, ze względu na stan zdrowia, do pełnienia obowiązków sędziego;
- 4) oświadczenie, o którym mowa w art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (Dz. U. z 2020 r. poz. 284, 306, 322), albo informację, o której mowa w art. 7 ust. 3a tej ustawy, w przypadku osób urodzonych przed dniem 1 sierpnia 1972 r.;
- 5) oświadczenie o toczącym się postępowaniu o przestępstwo lub przestępstwo skarbowe;

- 6) dokumenty potwierdzające wykonywanie przez co najmniej trzy lata czynności wymagających wiedzy prawniczej bezpośrednio związanych ze świadczeniem pomocy prawnej, stosowaniem lub tworzeniem prawa.

Krajowa Rada Sądownictwa może wezwać do uzupełnienia zgłoszenia i w razie wątpliwości przeprowadza się postępowanie wyjaśniające. W uzasadnionych przypadkach, w szczególności gdy doświadczenie zawodowe osoby zgłaszającej nie potwierdza znajomości techniki pracy sędziego, Rada może uzależnić dokonanie wpisu od odbycia przez osobę zgłaszającą szkolenia dla kandydatów na sędziów pokoju. Celem szkolenia jest przygotowanie do pełnienia funkcji na stanowisku sędziego pokoju.

Szkolenia dla kandydatów na sędziów pokoju prowadzi Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury. Minister Sprawiedliwości zleca Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury organizację szkoleń oraz opracowanie ich programów, pokrywając wydatki z budżetu państwa z części „Sprawiedliwość”. Obowiązek przeprowadzania szkoleń kandydatów na sędziów pokoju wymagał stosowanej **zmiany ustawy** z dnia 23 stycznia 2009 r. o **Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury** (art. 11 projektu).

Krajowa Rada Sądownictwa uchwałą, podjętą w składzie trzech członków Rady i nie później niż na 20 dni przed wyznaczoną datą wyborów sędziów pokoju:

- 1) postanawia o wpisie na Listę po stwierdzeniu spełniania przez osobę zgłaszającą wymagań koniecznych dla objęcia stanowiska sędziego pokoju, albo
- 2) odmawia wpisu na Listę po stwierdzeniu niespełniania przez osobę zgłaszającą wymagań koniecznych dla objęcia stanowiska sędziego pokoju.

Uchwała Rady o wpisie na Listę stanowi potwierdzenie posiadania przez osobę objętą wpisem prawa wybieralności wyłącznie w wyborach sędziów pokoju zarządzonych po dniu dokonania wpisu na Listę.

Od uchwały Rady o odmowie wpisu na Listę oraz od uchwały o skreśleniu z Listy przysługuje skarga do wojewódzkiego sądu administracyjnego, na zasadach określonych w ustawie z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. z 2019 r. poz. 2325, z późn. zm.).

Zwolnienie z wymogu odbycia aplikacji adwokackiej, radcowskiej, notarialnej albo komorniczej

Wzmoczeniu zainteresowania ubieganiem się o stanowisko sędziego pokoju sprzyjać powinna możliwość przystąpienia do egzaminów prawniczych bez obowiązku odbycia aplikacji. Warunek dopuszczenia do egzaminu zawodowego został powiązany z obowiązkiem

odbycia odpowiednio długiej praktyki zawodowej, podczas której nabywana jest umiejętność stosowania prawa. Z wymogu odbycia aplikacji zwolnione będą osoby, które zajmowały stanowisko sędziego pokoju przez okres co najmniej 5 lat lub przez jedną pełną kadencję. Należy podkreślić, że o stanowisko sędziego pokoju może ubiegać się wyłącznie osoba, która przez co najmniej trzy lata wykonywała czynności wymagające wiedzy prawniczej bezpośrednio związanej ze świadczeniem pomocy prawnej, stosowaniem lub tworzeniem prawa. Wynika z tego, że do egzaminu prawniczego przystąpić będzie można po wykazaniu co najmniej ośmioletniego okresu wykonywania pracy i pełnienia funkcji wymagających wiedzy prawniczej. Uprawniający do przystąpienia do egzaminu prawniczego okres wykonywania czynności wymagających wiedzy prawniczej jest dłuższy niż czas trwania poszczególnych aplikacji, co zapewnia nabycie doświadczenia praktycznego równego aplikacji.

Do zawodów prawniczych mieszczących się w kategorii zawodów zaufania publicznego należy obecnie zaliczyć: adwokata, radcę prawnego, notariusza i komornika sądowego. We wszystkich czterech przypadkach przepisy polskiego prawa administracyjnego szczegółowo regulują nie tylko kryteria uzyskiwania prawa wykonywania zawodu, ale również zasady wykonywania czynności zawodowych czy ponoszenia odpowiedzialności w przypadku nieprawidłowego ich wykonywania. Każdej z tych korporacji zawodowych prawodawca poświęca szereg aktów normatywnych, które wyznaczają status prawny ich przedstawicieli. Jest on regulowany nie tylko przepisami powszechnie obowiązującymi, ale również wymykającymi się regulacji konstytucyjnej aktami samorządowymi. Podstawowe znaczenie dla reglamentacji wykonywania tych zawodów prawniczych mają jednak przepisy ustawowe, w których ustawodawca precyzuje kryteria warunkujące uzyskanie prawa do wykonywania zawodu.

Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 19 kwietnia 2006 r. (sygn. K 6/06) stwierdził: *„(...) wybór modelu naboru do zawodów prawniczych należy do ustawodawcy działającego na gruncie obowiązujących unormowań konstytucyjnych. Konstytucja nie przesądza jednoznacznie trybu kształcenia teoretycznego oraz przygotowania praktycznego do wykonywania reglamentowanych zawodów prawniczych. Niemniej dla dobra wymiaru sprawiedliwości stanowiącego element interesu publicznego i dla dobra osób (podmiotów) korzystających z pomocy prawnej przygotowanie to winno odpowiadać kryteriom wysokiej jakości i wiarygodności kojarzonej z pojęciem zaufania publicznego. (...) Zadaniem ustawodawcy (i przedmiotem jego odpowiedzialności) jest określenie optymalnego w danej sytuacji modelu przygotowania i wykonywania zawodu prawnika. W ocenie Trybunału zawody zaufania publicznego wymagają szczególnej ochrony odbiorców świadczonych w ich ramach*

usług. Określenie wymogów należy do ustawodawcy, który ponosi społeczną i polityczną odpowiedzialność za dokonany wybór. (...)”.

Przyznanie byłym sędziom pokoju prawa do przystępowania do egzaminów zawodowych następuje poprzez zmianę: art. 66 ust. 2 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze, art. 25 ust. 2 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych, art. 12 § 2 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie oraz art. 11 ust. 4 ustawy z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sadowych.

Usytuowanie komornika jako organu egzekucyjnego pozostającego w związku funkcjonalnym z sądami powszechnymi, pozwala na zakwalifikowanie tego organu do organów wymiaru sprawiedliwości. Naczelny Sąd Administracyjny w wyroku z dnia 24 maja 2013 r. (sygn. II GSK 302/12) wyraził pogląd, zgodnie z którym „Usytuowanie komornika przy sądzie rejonowym i prowadzenie przez komornika czynności egzekucyjnych w związku z działalnością wymiaru sprawiedliwości, która ma wszelkie cechy wykonywania imperium państwowego, pozwala na zaliczenie zawodu komornika do pomocniczego organu wymiaru sprawiedliwości, pomimo że nie jest on organem władzy sądowniczej i nie sprawuje wymiaru sprawiedliwości”.

Proponowane rozwiązania dotyczące zwolnienia byłych sędziów pokoju z wymogu odbycia aplikacji prawniczej pozwalają realizować konstytucyjny nakaz zagwarantowania wolności wykonywania zawodu, przez umożliwienie przepływu między poszczególnymi zawodami prawniczymi, z zachowaniem ustawowo wyznaczonych warunków, tj. legitymowania się odpowiednio wysokim poziomem wiedzy prawniczej zweryfikowanej właściwym egzaminem zawodowym.

Ustawa o sądach pokoju wprowadza do systemu wymiaru sprawiedliwości nową instytucję i zmienia istniejące struktury organizacyjne sądownictwa powszechnego. Konieczne jest zatem dostosowanie długości *vacatio legis* do potrzeb nowej regulacji. **Przyjęto, że ustawa o sądach pokoju powinna wejść w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia ogłoszenia.** Rezygnacja z kalendarzowego wyznaczenia dnia wejścia w życie ustawy zabezpieczy odpowiedni czas na uchwalenie aktu, jak również na takie czynności jak podpisanie ustawy i jej ogłoszenie.

Ustawa – Przepisy wprowadzające ustawę o sądach pokoju dostosowująca dotychczasowe regulacje prawne do wymagań nowej ustawy, wejdzie w życie w tym samym dniu co ustawa o sądach pokoju, z wyłączeniem przepisów określających czynności niepowtarzalne i jednorazowe związane z utworzeniem sądów pokoju. Wraz z ustawą o sądach

pokoju, wejdą w życie także zmiany w ustawach: o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury (art. 11), Kodeks Wyborczy (art. 12), o Krajowej Radzie Sądownictwa (art. 13), o Sądzie Najwyższym (art. 14), których to regulacje pozwolą na utworzenie pierwszych sądów pokoju oraz wybór pierwszych sędziów pokoju.

Po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia ustawy w życie wejdą art. 18 i art. 20 § 1 i 2 ustawy. Zawarta w nich regulacja dotyczy czynności poprzedzających utworzenie sądów pokoju. Art. 18 zobowiązuje Ministra Sprawiedliwości do powołania, w drodze zarządzenia. Pełnomocnika do spraw utworzenia sądów pokoju. Celem działania Pełnomocnika będzie opracowanie planu podziału terytorium Rzeczypospolitej na okręgi wyborcze, przygotowanie planów utworzenia sądów pokoju (art. 20 § 1 i 2) oraz podjęcie czynności zmierzających do zapewnienia sądom pokoju odpowiednich warunków techniczno- organizacyjnych.

Pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie dziesięciu miesięcy od dnia ogłoszenia ustawy, w życie wejdą przepisy odnoszące się generalnie do postępowania przed sądami pokoju oraz przyznające szczególne uprawnienie byłym sędziom pokoju, tj. możliwość przystępowania do zawodowych egzaminów prawniczych bez konieczności odbycia aplikacji.

Po upływie 10 miesięcy w życie od dnia ogłoszenia wejdą przepisy zmieniające: ustawę – Kodeks postępowania cywilnego (art. 2); ustawę – Kodeks wykroczeń (art. 3); ustawę – Prawo o adwokaturze (art. 4); ustawę o radcach prawnych (art. 5); ustawę – Prawo o notariacie (art. 6); ustawę – Kodeks karny (art. 7); ustawę – Kodeks postępowania karnego (art. 8), ustawę – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (art. 10) oraz ustawę o komornikach sądowych (art. 15).

Z uwagi na specyfikę tworzonych sądów pokoju, a także generalną potrzebę jasnego i jednoznacznego ustalenia stanu prawnego mającego zastosowanie do sytuacji przejściowych, przewiduje się, że w postępowaniach, w których przed dniem wejścia nowelizacji kodeksów (art. 2, art. 8 i art. 10) wszczęto: postępowanie sądowe; wszczęto postępowanie przygotowawcze albo złożono wnioski o zabezpieczenie – zastosowanie mieć będą przepisy dotychczasowe (art. 21). Powyższe postępowania zakończą się zatem w reżimie prawnym, w którym zostały wszczęte.

W terminie podstawowym, tj. pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia ogłoszenia, w życie wejdzie przepis przewidujący zarządzenie przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej pierwszych wyborów sędziów pokoju. Pierwsze wybory zostaną przeprowadzone w dniu wolnym od pracy, przypadającym nie wcześniej niż trzy miesiące i nie później niż pięć miesięcy od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy.

Przedkładany projekt ustawy jest zgodny z prawem Unii Europejskiej.

Projekt ustawy nie spowoduje dodatkowych, w stosunku do ustawy wprowadzanej – ustawy o sądach pokoju - skutków gospodarczych i finansowych, nie rodzi dodatkowych kosztów, w tym nie powoduje obciążenia budżetu państwa lub jednostek samorządu terytorialnego.

Projekt ustawy nie dotyczy majątkowych praw i obowiązków przedsiębiorców (ustawa nie będzie miała wpływu na sytuację mikroprzedsiębiorców, małych i średnich przedsiębiorców).

Projekt rodzi pozytywne skutki społeczne.

Projekt ustawy nie podlega przedstawieniu właściwym organom i instytucjom Unii Europejskiej, w tym Europejskiemu Bankowi Centralnemu.

Projekt ustawy nie zawiera norm technicznych w rozumieniu przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie sposobu funkcjonowania krajowego systemu notyfikacji norm i aktów prawnych (Dz. U. poz. 2039, z późn. zm.), zatem nie podlega notyfikacji.